

УДК 347.9

DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2021.5.02>**Анастасія Задорожна,**

канд. юрид. наук,

в. о. доцента кафедри приватноправових дисциплін

ПВНЗ «Університет сучасних знань»

СПОРИ ПРО ПІДСУДНІСТЬ МІЖ СУДАМИ

У статті досліджується таке явище в цивільному процесі, як спори про підсудність між судами. Наводиться законодавче регулювання механізму вирішення спорів про підсудність. Дається визначення спорів про підсудність у цивільному процесі як спорів про визначення належного суду, який, за законом, повинен розглянути цивільну справу як суду першої інстанції. Виділяються позитивні та негативні спори про підсудність, дається їх характеристика. Запропоновано виділяти так звані змішані спори про підсудність, тобто такі спори між судами, коли один суд вважає, що справа йому підсудна, а інший це заперечує. Визначено, що спори про підсудність у цивільному процесі – це спори щодо визначення належного суду, визначеного законом, на розгляд цивільної справи як суду першої інстанції. Незважаючи на законодавчу заборону, аналіз вітчизняної судової практики й цивільного процесуального законодавства України дає можливість зробити висновки про існування прямих спорів про підсудність між судом та учасниками справи й непрямих спорів про підсудність власне між судами. Обґрунтовується висновок, що змішані спори про підсудність між судами різних ланок можливі тоді, коли ухвала суду про відкриття провадження у справі з порушенням правил підсудності й ухвала суду про передачу цивільної справи з одного суду до іншого, оскаржуються в апеляційному порядку. Наводиться аргументація, щоб не допускати на практиці незаконної передачі справи з одного суду до іншого або тим більше незаконного повернення цивільної справи в суд, що здійснив таку передачу, пропонується надати контролюючі повноваження голові суду, що здійснив передачу (повернення) цивільної справи, які полягатимуть у необхідності затвердження головою суду ухвали судді цього суду про передачу цивільної справи. Якщо голова суду затвердить таку ухвалу, у сторони з'явиться можливість її оскаржити в апеляційному порядку. Якщо голова суду таку ухвалу не затвердить, передача цивільної справи не відбудеться і справа розглядатиметься тим самим суддею. У новій редакції 2017 року Кодексу такий контроль з боку голови суду передбачено тільки з приводу однієї підстави передачі цивільної справи з одного суду до іншого: унаслідок відводів чи самовідводів неможливо утворити склад суду для розгляду справи.

Ключові слова: підсудність, цивільний процес, спори про підсудність, суд, цивільна справа.

Постановка проблеми. Як встановлено в Цивільному процесуальному кодексі (далі – ЦПК) України, спори між судами про підсудність у цивільному судочинстві не допускаються. Із цього приводу існує пряме застереження в статті 32 ЦПК України. У частині 2 цієї статті зазначено, що справа, передана з одного суду до іншого в порядку, установленому статтею 31 цього Кодексу, повинна бути прийнята до провадження судом, якому вона надіслана. Прийняття такої цивільної справи до провадження має відбуватися навіть при помилковому її направленні іншим судом. Таке правило пріскає будь-які суперечки між судами щодо підсудності цивільної справи, що є неприпустимим у правовій державі.

Проте, незважаючи на категоричність подібних нормативних положень, спори про підсудність у цивільному процесі все-таки інколи можливі. Для цього є й нормативні підстави, і механізми їх вирішення.

Суд самостійно вирішує, чи підсудна йому цивільна справа. Усі сумніви із цього

приводу суддя, якому направили в порядку розподілу цивільну справу, повинен вирішити самостійно. Нині він не має права офіційно звертатися до вищого суду з тим, щоб той допоміг вирішити чи підсудна йому цивільна справа. Разом із тим у зацікавлених учасників процесу можуть виникнути цілком реальні побоювання щодо порушення їх права на розгляд справи судом, визначеним законом. Ось такі побоювання й повинна вирішити вища судова інстанція, зумовлюючи фактично спір між учасником справи та судом щодо підсудності. Але в цьому випадку не варто її плутати з таким видом територіальної підсудності, як підсудність, яка визначається ухвалою вищого суду, оскільки в останньому разі питання підсудності тільки вирішується, а не відбувається розгляд спору із цього приводу.

Мета статті – дослідити таке явище в цивільному процесі, як спори про підсудність між судами.

Виклад основного матеріалу. Спори про підсудність у цивільному процесі – це спори про визначення належного суду, який, за законом, повинен розглянути цивільну справу як суду першої інстанції. У науці цивільного процесу спори про підсудність визначають як об'єктивовану в процесуальних діях зацікавлених осіб і суду (судів) розбіжність у думці щодо підсудності конкретної справи [1, с. 189]. Уважаємо, що подібне визначення позбавлене універсальності й дещо не точне. Воно не враховує того, що спори про підсудність можуть виникати не тільки між судом і заінтересованою особою, а й між судами.

Чинне законодавство чітко й однозначно забороняє виникнення спорів про підсудність між судами в цивільному процесі (ч. 1 ст. 32 ЦПК України). Саме тому чинне законодавство не передбачає механізм вирішення прямих спорів про підсудність між судами. З огляду на це, складається враження, що подальший розгляд цього питання нібито позбавлений сенсу, оскільки не має жодних нормативних підстав говорити про спори про підсудність між судами.

Така заборона пов'язується з авторитетом судової влади. Якщо особи будуть спостерігати за тим, як суди відмовляються один за одним відкривати провадження та розглядати справу, вони втратять будь-яке бажання звертатися до суду. Довіру до судової влади буде підірвано. Спори про підсудність між судами усувають із процесуальних відносин учасників процесу, процесуальна заінтересованість яких може абсолютно не стосуватися з'ясування того, який суд розглядатиме спір [1, с. 38].

Тим не менше такі спори на практиці виникають. Але вони виникають не прямо, а опосередковано, коли суди приймають прямо протилежні один одному процесуальні акти, якими визначається підсудність цивільної справи.

У науці цивільного процесу всі спори про підсудність між судами ділять на дві групи: позитивні та негативні [2, с. 189–190].

Позитивні спори про підсудність – це такі спори, коли кожен із судів вважає, що цивільна справа підсудна саме йому. Подібна ситуація можлива, коли вимога заявника може бути подана за правилами альтернативної підсудності. Але не виключається ситуація, що особа водночас може звернутися по одному й тому самому питанню в різноманітні суди, виходячи не з правила альтернативної підсудності.

Позитивні спори про підсудність цивільне процесуальне законодавство забороняє. Так, ст. 186 ЦПК України серед підстав відмови у відкритті провадження у справі називає

таке: «... у провадженні цього чи іншого суду є справа зі спору між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав» (п. 3 ч. 2). Якщо подібне виявлять після порушення провадження в цивільній справі, то позовна заява в тому суді, до якого було звернено пізніше, залишається без розгляду (п. 4 ч. 1 ст. 257 ЦПК України).

Аналізуючи процесуальні наслідки, які настають при відкритті провадження в одній і тій же цивільній справі двома судами, пріоритет надається тому суду, до якого звернення хронологічно було зроблено першим, оскільки він почав пересилати процесуальні документи протилежній стороні, указуючи місце та дату судових засідань у справі. Не буде мати жодного значення для такої пріоритетності той факт, якщо в подальшому виявиться, що суд, до якого звернулися першим, порушив правила підсудності. Суд, до якого звернулися пізніше, однаково має припинити провадження у справі (залишити заяву без розгляду), а перший суд повинен передати цивільну справу до іншого суду за процедурою зміни підсудності. Щоправда, така послідовність може не спрацювати, якщо особа, яка звернулася у два суди, в одному пізніше подасть клопотання про залишення її заяви без розгляду. Таке клопотання може бути подано й до суду, до якого вона звернулася пізніше, а не раніше.

У науці цивільного процесу звертається увага на проблему, якщо виявиться, що в обох справах провадження було відкрите одночасно (в один день). Пропонується, що в такому разі суд, який порушив справу, не дотримуючись правил підсудності, повинен передати її належному суду, а суд, до якого така справа надійде, має вирішити питання про наявність підстав для залишення заяви без розгляду [2, с. 190]. Зрозуміло, що така передача не повинна проводитися, якщо цивільну справу суд уже почав розглядати.

Негативні спори про підсудність – це такі спори, коли кожен із судів першої інстанції вважає, що цивільна справа йому не підсудна.

Найбільш поширеними випадками негативних спорів про підсудність були ситуації, коли особі спочатку один суд винесив ухвалу про повернення позовної заяви (заяви) у зв'язку з порушенням правил підсудності та вказував належний суд, куди потрібно звертатися. Проте особа, звертаючись до такого суду, також могла наштотуватися на винесення аналогічної ухвали. Фактично в цій ситуації два різні суди виносили суперечливі одна одній ухвали й тим самим позбавляли особи права на судовий захист. Недопустимість винесення нині ухвали про повернення позовної заяви (заяви) при

порушенні правил підсудності ліквідує цілу групу негативних спорів про підсудність. У цьому плані нововведення в редагованому у 2017 році ЦПК України, звичайно, відіграли позитивну роль. Проте такі законодавчі зміни не змогли повністю ліквідувати можливість виникнення на практиці негативних спорів про підсудність.

Негативний спір про підсудність також може мати місце й після відкриття провадження у справі. Так, суд першої інстанції може дійти думки, що заяву (позовну заяву) прийнято з порушенням правил підсудності. Після такого висновку за правилами цивільного судочинства суд повинен передати цивільну справу на розгляд іншому суду. І в таких випадках законодавець присікає навіть можливість виникнення негативного спору про підсудність, оскільки, відповідно до ч. 2 ст. 32 ЦПК України, справа, передана з одного суду до іншого в порядку, установленому ст. 31 ЦПК України, повинна бути прийнята до провадження судом, якому вона надіслана. Навіть якщо суд, якому надіслана цивільна справа, у порядку зміни підсудності буде вважати такі дії неправильними, він повинен таку справу прийняти до розгляду, винісши про це відповідну ухвалу [3]. З іншого боку, як правильно вказують Г.А. Жілін та Н.М. Бессараб, суддя, який змушений прийняти до розгляду непідсудну йому через вимоги закону справу, не може бути не занепокоєний цією ситуацією. Відповідно, особа, заінтересована в розгляді її справи в компетентному суді, набуває в особі судді, кваліфікованого союзника, зобов'язаного сприяти учасникам справи, у реалізації їхніх прав і створенні умов для правильного розгляду й вирішення справи. Форми реагування судді в ситуації, що склалася, можуть бути різними: від зупинення провадження у справі до моменту, поки не буде вирішена скарга заінтересованої особи в суді касаційної інстанції з наведенням в ухвалі відповідних мотивів, і до звернення до ВСУ для вирішення питання стосовно внесення до КСУ подання щодо конституційності закону, застосованого при вирішенні питання про підсудність цієї справи [4, с. 262; 5, с. 171–172]. Але до вказаного твердження є певне зауваження: в Україні оскаржувати в касаційному порядку ухвали про передачу справи з одного суду до іншого не можна незалежно від задоволення чи незадоволення апеляційної скарги із цього приводу.

Поряд із двома вищевказаними видами спорів про підсудність між судами – позитивним і негативним, на нашу думку, є підстави виділити так звані змішані спори про підсудність.

Змішані спори про підсудність – це такі спори між судами, коли один суд вважає, що справа йому підсудна, а інший це заперечує. На відміну від позитивних і негативних спорів про підсудність, які виникають між судами однієї ланки, змішані спори про підсудність між судами стосуються судів однієї ланки або судів різних ланок.

Змішані спори про підсудність між судами різних ланок можливі, якщо ухвала суду про відкриття провадження у справі з порушенням правил підсудності й ухвала суду про передачу цивільної справи з одного суду до іншого оскаржуються в апеляційному порядку.

Як показує судова практика, суди першої інстанції, незважаючи на скасування судами апеляційних інстанцій їхніх ухвал, якими визначається підсудність цивільної справи, можуть ігнорувати свої повноваження, що випливають зі скасованої ухвали, і далі здійснювати дії, пов'язані з визначенням підсудності цивільної справи. Таке протистояння між судом першої та апеляційної інстанцій не тільки затягує розгляд справи, а й знижує ефективність судового захисту. Так, в одній із цивільних справ було оскаржено ухвалу суду про передачу цивільної справи за підсудністю, де апеляція з'ясувала, що ще раніше в цій справі була скасована ухвала суду про відкриття провадження у справі у зв'язку з порушенням правил підсудності. Виходить, що суд фактично здійснив підміну положень ст. ст. 187 і 31 ЦПК України, порушивши порядок, установлений для вирішення питання про відкриття провадження по справі [6].

Аналіз цієї справи показує, що ще однією причиною затягування розгляду цивільної справи при оскарженні ухвали суду про відкриття провадження у справі при порушенні правил підсудності є невчинення судом першої інстанції належних процесуальних дій, якщо така ухвала апеляційною інстанцією буде скасована, а розгляд справи буде повернуто до суду першої інстанції для подальшого вирішення питання. Так як апеляція підтвердила непідсудність справи місцевому суду, останній повинен був винести ухвалу суду про повернення позовної заяви особі.

На наш погляд, вищеприписану ситуацію варто розглядати більш узагальнено щодо всіх випадків передачі цивільної справи з одного суду до іншого, коли оскаржується особою ухвала суду про передачу цивільної справи. Зокрема, за ст. 79 ЦПК Франції, апеляційний суд, скасовуючи судову постанову з причини непідсудності, сам направляє цивільну справу до належного суду [7, с. 49].

На нашу думку, варто дещо вдосконалити порядок оскарження ухвал суду про

передачу цивільної справи з метою більш оперативного вирішення питання підсудності. Так, якщо ухвала суду про передачу цивільної справи з одного суду до іншого оскаржена, всі матеріали такої цивільної справи варто направляти до апеляційного суду. Якщо останній скаргу не задовольнить, то він сам повинен таку цивільну справу вже своєю ухвалою передавати на розгляд іншому суду, якщо ж задовольнить – поверне цивільну справу до суду, з якого її було надіслано. Також вважаємо, що суд апеляційної інстанції сам повинен направляти справу також у тому разі, коли він задовольнить апеляційну скаргу та змінить ухвалу суду першої інстанції про передачу цивільної справи. Не скасує її повністю чи підтвердить її правильність, а змінить. Зміна такої ухвали можлива в тому разі, коли судом першої інстанції правильно вирішено питання про необхідність передачі цивільної справи, але неправильно визначено суд, якому треба передати справу.

Такий порядок передачі цивільної справи апеляційною, а не першою інстанцією вбачається кращим від того, що передбачений чинним процесуальним законом, оскільки він передбачає не повернення справи до невідомого суду, а відразу її перенаправлення до належного суду, усуваючи фактор несвоєчасності розгляду справи.

Змішані спори про підсудність між судами однієї ланки чинним законодавством узагалі не передбачені, оскільки є пряма заборона на це та правило, яке зобов'язує суд передати йому цивільну справу прийняти до розгляду (ст. 32 ЦПК України). Тим не менше судова практика наочно демонструє випадки повного ігнорування судами подібних норм процесуального права. Так, в одній цивільній справі Приазовський районний суд Запорізької області, якому була передана справа в порядку ст. 31 ЦПК України, повернув її назад до Мелітопольського міськрайонного суду, який передав цю справу, посилаючись на те, що така передача відбулася без дотримання строку на оскарження ухвали про передачу справи. Причому Приазовський районний суд Запорізької області вказав не тільки на порушення процедури передачі справи, а й на відсутність підстав для її передачі, тобто на порушення судом норм процесуального права [8]. Указана справа знову була надіслана Мелітопольським міськрайонним судом до Приазовського районного суду, який знову ж таки повернув її назад, указавши ще більше допущених порушень [9], не помічаючи допущені ним самим порушення норм процесуального права.

Цей приклад із судової практики не тільки вказує на можливість виникнення

змішаних спорів про підсудність між судами першої інстанції, а й свідчить, що характер таких спорів може бути прямим. Фактично два суди між собою тривалий час не могли вирішити, якому з них належить розглядати цивільну справу, а учасники процесу відповідні ухвали судів не оскаржували. Якщо подібне не робити й вища інстанція не зможе остаточно вирішити такий спір, така конфліктна ситуація між судами може тривати доволі довго.

Ось чому окремі науковці, виходячи з історичного досвіду існування спорів про підсудність, вважають, що варто встановити можливість вирішення спорів про підсудність між судами. Так, Т.П. Єрохіна вказує, що суд або суддя, якому передається справа за підсудністю на підставі ухвали про передачу справи, має право протягом трьох днів звернутися до вищого суду з проханням про перевірку правильності здійснення цієї процесуальної дії. Вищий суд, своєю чергою, протягом 5 днів повинен розглянути заявлене прохання суду або судді про правомірність передачі справи іншим судом [10, с. 107–108].

Але запропонований Т.П. Єрохіною порядок вирішення спорів про підсудність, на нашу думку, є недосконалим, оскільки лише затягує вирішення справи. Єдина різниця між чинним порядком і запропонованим Т.П. Єрохіною полягає в тому, що остання пропонує до суб'єктів звернення включити суд, якому направлено цивільну справу в порядку передачі цивільної справи з одного суду до іншого. Уважаємо, що така пропозиція не є слушною, оскільки, як уже вказувалося вище, учасникам справи може бути однаково, який суд вирішить їхній спір чи заявлену вимогу. Проте суд, якому така справа буде направлена для розгляду, зможе проявити в цьому зацікавленість, що може бути зумовлено небажанням судді розглядати справу, його завантаженістю тощо. На нашу думку, суд, якому направляється справа в порядку передачі цивільної справи з одного суду до іншого, не повинен бути наділений правом звернення до вищого суду про перевірку правильності надіслання йому цивільної справи, адже це може бути проти волі учасників справи та затягне її розгляд.

Ситуація, коли суд, якому передана справа, не приймає її до розгляду та повертає її назад до суду, який надіслав таку справу, цілком може бути вирішена в рамках чинного законодавства. Так, як уже вказувалося вище, суддя суду, який уважає, що справа була неправомірно направлена на розгляд іншого суду чи неправомірно повернута таким судом, може винести окрему ухвалу суду, у якій

варто викласти всі доводи відповідного порушення норм процесуального права.

На нашу думку, норма-принцип про неможливість існування спорів про підсудність між судами одного рівня не повинна мати жодних винятків, незважаючи на існування певної історичної традиції у вирішенні цього питання. Єдиний допустимий спір про підсудність – це спір між судом і заінтересованою особою, який має бути вирішений вищим судом. Особі потрібно дати можливість поборотися за право на суд, визначений законом. З іншого боку, щоб не допускати на практиці незаконної передачі справи з одного суду до іншого або, тим більше, незаконного повернення цивільної справи в суд, що здійснив таку передачу, можна було б надати контролюючій повноваження голові суду, що здійснює передачу (повернення) цивільної справи, які полягатимуть у необхідності затвердження головою суду ухвали судді цього суду про передачу цивільної справи. Якщо голова суду затвердить таку ухвалу, у сторони з'явиться можливість її оскаржити в апеляційному порядку. Якщо голова суду таку ухвалу не затвердить, передача цивільної справи не відбудеться і справа розглядатиметься тим самим суддею. У редактованому 2017 року ЦПК України такий контроль з боку голови суду передбачено тільки з приводу однієї підстави передачі цивільної справи з одного суду до іншого: унаслідок відводів чи самовідводів неможливо утворити склад суду для розгляду справи (ч. 4 ст. 31).

З іншого боку, як показувала судова практика дії ЦПК України 1963 р., наділення голів суду контролюючими повноваженнями над вибором судді у справі, призводило до істотного порушення принципу незалежності суддів. Тому, видається, будь-які внутрішні контролюючі механізми з боку голови суду за передачею цивільної справи варто не допускати, а вирішувати питання в рамках винесення окремої ухвали суду. Нехай ті судді, які вважають, що передача цивільної справи відбулася незаконно, приймають її до розгляду, але водночас повідомляють про таку незаконну поведінку з боку своїх колег, щоб притягнути їх до дисциплінарної відповідальності.

Висновки

Отже, спори про підсудність у цивільному процесі – це спори щодо визначення належного суду, визначеного законом, на розгляд цивільної справи як суду першої інстанції. Незважаючи на законодавчу заборону, аналіз вітчизняної судової практики та цивільного процесуального законодавства України дає можливість зробити

висновки про існування прямих спорів про підсудність між судом та учасниками справи й непрямих спорів про підсудність власне між судами.

Спори про підсудність між судами пов'язані з тим, що суди приймають прямо протилежні процесуальні акти, які визначають підсудність цивільної справи, позбавляючи особу права на суд, визначений законом, або доступу до судової форми захисту. У науці цивільного процесу виділяють два види спорів про підсудність між судами: позитивні та негативні. У одному випадку спір зумовлений тим, що різні суди першої інстанції вирішили, що цивільна справа підсудна саме їм, а в іншому – жоден із судів не вважає належною йому цивільну справу. Варто виділяти третій вид спорів про підсудність між судами: змішані спори, коли один суд вважає, що правила підсудності були порушені, а інший – ні. Таке може мати місце при оскарженні ухвал суду, які визначають підсудність цивільної справи. Змішаний вид підсудності на практиці має місце, тому що окремі судді зловживають своїми повноваженнями або виносять явно незаконні ухвали, які визначають підсудність справи.

Список використаних джерел:

1. Єфімов О. Правові засади підсудності цивільних справ. *Юридична Україна*. 2015. № 6. С. 29–39.
2. Гражданский процесс : учебник / отв. ред. проф. В.В. Ярков. 5-е изд., перераб. и доп. Москва : Волтерс Клувер, 2004. 720 с.
3. Ухвала Ульяновського районного суду Кировоградської області від 21 березня 2011 р. в цивільній справі № 2-160/11.
4. Жилин Г.А. Правосудие по гражданским делам: актуальные вопросы : монография. Москва : Проспект, 2010. 576 с.
5. Бесараб Н.М. Юрисдикція та підсудність цивільних справ: дис. ... кандид. юрид. наук : 12.00.03 / Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2015. 208 с.
6. Ухвала колегії суддів судової палати з розгляду цивільних справ апеляційного суду Донецької області від 27 червня 2013 р. в цивільній справі № 257/284/13-ц.
7. Новый гражданский процессуальный кодекс Франции / пер. с франц. В. Захватаев ; предисловие: А. Довгерг, В. Захватаев ; отв. ред. А. Довгерг. Киев : Истина, 2004. 544 с.
8. Ухвала Приазовського районного суду Запорізької області від 4 лютого 2013 р. в цивільній справі № 2/325/42/2013.
9. Ухвала Приазовського районного суду Запорізької області від 16 квітня 2013 р. в цивільній справі № 2/325/101/2013.
10. Ерохина Т.П. Некоторые проблемы подсудности в гражданском судопроизводстве : дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.15 / Саратов. гос. акад. права. Саратов, 2004. 208 с.

Anastasiia Zadorozhna. Jurisdiction disputes between courts

The article examines such a phenomenon in civil proceedings as jurisdictional disputes between courts. Legislative regulation of the mechanism for resolving disputes over jurisdiction is provided. Disputes on jurisdiction in civil proceedings are defined as disputes on the determination of the appropriate court, which by law must consider a civil case as a court of first instance. There are positive and negative disputes about jurisdiction, their characteristics are given. It is proposed to single out the so-called mixed disputes about jurisdiction, ie such disputes between courts, when one court considers that the case is within its jurisdiction and the other denies it. It is determined that disputes over jurisdiction in civil proceedings are disputes concerning the determination of the appropriate court, determined by law, for consideration of a civil case as a court of first instance. Despite the legislative prohibition, the analysis of domestic judicial practice and civil procedural legislation of Ukraine makes it possible to draw conclusions about the existence of direct disputes about jurisdiction between the court and the parties and indirect disputes about jurisdiction between the courts. The conclusion is substantiated that mixed disputes about jurisdiction between courts of different levels are possible when the court decision to initiate proceedings in violation of the rules of jurisdiction and the court decision to transfer a civil case from one court to another are appealed. It is argued that in order to prevent the practice of illegal transfer of a case from one court to another or even more illegal return of a civil case to the court that made such transfer, it is proposed to provide supervisory powers to the chairman of the court transferring (returning) a civil case, the need for approval by the chairman of the court of the decision of the judge of this court on the transfer of a civil case. If the president of the court approves such a decision, the parties will have the opportunity to appeal it. If the chairman of the court does not approve such a decision, the transfer of the civil case will not take place and the case will be considered by the same judge. The new version of the Code of 2017 provides for such control by the chairman of the court only on one ground of transfer of a civil case from one court to another – due to withdrawals or self-withdrawals it is not possible to form a court to hear the case.

Key words: jurisdiction, civil process, disputes about jurisdiction, court, civil case.

